

עיון בפיוט "אזכרה מצוק" מסליחות לעשרה בטבת - הרב ד"ר אהרן אדלר

אֲזַכְּרָה מְצוּק אֲשֶׁר קָרָאֲנִי,

בְּשֵׁלֶשׁ מִכּוֹת בַּחֲדָשׁ הַזֶּה הַכִּנִּי

גִּדְעֵנִי, הִנִּיאֲנִי, הִכָּאֲנִי, אֲךָ עֲתָה הִלָּאֲנִי: (איוב טז, ז)

דַּעֲכֵנִי בְּשִׁמוּנָהּ בּוֹ שְׁמָאֲלִית וַיִּמְנִית,

הֲלֹא שְׁלֹשֶׁתָּן קִבְעָתִי תַעֲנִית

וּמִלֶּךְ יוֹן אֲנִסְנִי לִכְתָּב דָּת יוֹנִית,

עַל גְּבִי חֲרָשׁוֹ חוֹרְשִׁים, הָאֲרִיכוּ מַעֲנִית: (תהלים קכט, ג)

זַעֲמָתִי בְּתַשְׁעָה בּוֹ בְּכִלְמָה וַחֲפֹר,

חֲשֹׁךְ מַעְלֵי מַעִיל הוֹד וְצֹפֹר

טָרֶף טָרֶף בּוֹ הִנּוּתָּן אִמְרֵי שֹׁפֵר, הוּא עֲזָרָא הַסּוֹפֵר.

יוֹם עֲשִׂירֵי צֹהַר בֵּן בּוֹזֵי הַחוּזָה,

קָתַב לָךְ בְּסֹפֶר הַמַּחֲזָה

לְזַכְרוֹן לְעַם נֶמֶס וְנִבְזָה, אֶת עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה.

מִנֵּן סֹדֶר חֲדָשִׁים בַּעֲשָׂרָה בּוֹ הָעִיר,

נָהִי וַיִּלֵּל בָּמוֹ פִּי אִפְעִיר

סֹדֶר פְּרָעָנִיּוֹת בְּתוֹךְ לִבִּי יִבְעִיר, בָּבֹא אֵלַי הַפְּלִיט לֵאמֹר הִכְתָּה הָעִיר.

עַל אֵלֶּה עַל פָּנֵי אֲבָק זִרִיתִי,

פָּצִיתִי עַל אֲרֻבַּעְתָּן לוֹ חֵץ בִּלְבִי זִרִיתִי

צָרוֹת עַל אֵלֶּה קָבַר לִי כְּרִיתִי, צָדִיק הוּא יִי כִּי פִּיהוּ מְרִיתִי.

קָרָאתִי שְׁמֶךָ מִתְנַחֵם עַל רַעֲתִי,

רָאָה עֲנִי וּשְׁמַע קוֹל פְּגִיעָתִי

שְׁמַע תַּחֲנִנְתִּי חֵישׁ נָא יִשׁוּעָתִי, אֵל תַּעֲלֶם אֲזַנְךָ לְרוּחֹתִי לְשׁוּעָתִי.

יָרַח טִבַּת מְאֹד לְקִיתִי בּוֹ,

וְנִשְׁתַּנּוּ עָלַי סֹדֶר נִתִּינוּ

סִרְרִיתִי פִּשְׁעִיתִי יִגְלֶה לִּי טוֹבוֹ, הָאוֹמֵר לִּי עַד פֹּה תִּבָּא:

1. שולחן ערוך אורח חיים סימן תקפ
בשמונה בטבת נכתבה התורה יונת בימי תלמי המלך והיה חשך בעולם שלשה ימים; **ובט' בו לא נודע איזו היא הצרה שאירע בו;**

2. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ט עמוד א
דתניא: מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים, והכניסן בשבעים ושנים בתים, ולא גילה להם על מה כינסן. ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם: כתבו לי תורת משה רבכם. נתן הקדוש ברוך הוא בלב כל אחד ואחד עצה, והסכימו כולן לדעת אחת. וכתבו לו +בראשית א'+ אלהים ברא בראשית, +בראשית א'+ אעשה אדם בצלם ובדמות, +בראשית ב'+ ויכל ביום הששי, וישבות ביום השביעי, +בראשית ה'+ זכר ונקבה בראו, ולא כתבו בראם, +בראשית י"א+ הבה ארדה ואבלה שם שפתם, +בראשית י"ח+ ותצחק שרה בקרוביה, +בראשית מ"ט+ כי באפם הרגו שור וברצונם עקרו אבוס, +שמות ד'+ ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושא בני אדם, +שמות י"ב+ ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות ארבע מאות שנה, +שמות כ"ד+ וישלח את זאטוטי בני ישראל,

3. מגן אברהם סימן תקפ ט"ק ו
לא נודע - ובסליחות שלנו איתא **שמת עזרא הסופר**

4. תלמוד בבלי מסכת סוטה דף יג עמוד א
ואמר רבי יצחק: קרית ארבע - ארבע זוגות היו: אדם וחווה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה, איהו קברה ללאה בדידיה, והאי דפייש ידי הוא. אמרו ליה: זבינתה. אמר להו: נהי דזביני בכירותא, פשיטותא מי זביני? אמרו ליה: אין, דכתיב: +בראשית נ+ בקברי אשר כריתי לי, וא"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק: אין כירה אלא לשון מכירה, שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה. אמר להו: הבו לי איגרתא, אמרו ליה: איגרתא בארעא דמצרים היא. ומאן ניזיל? ניזיל נפתלי, דקליל כי איילתא, דכתיב: +בראשית מט+ נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר, א"ר אבהו: **אל תקרי אמרי שפר אלא אמרי ספר.**

5. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ד עמוד א
כדתניא: +שמות ט"ו+ עד יעבר עמך ה' עד יעבר עם זו קניית; עד יעבר עמך ה' - זו ביאה ראשונה, עד יעבר עם זו קניית - זו ביאה שניה; מכאן אמרו חכמים: ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון, אלא שגרם החטא.

6. ספר הכוזרי מאמר ב אות כד
אמר החבר: הובשתני מלך כוזר, והעון הזה הוא אשר מנענו מהשלמת מה שיעדנו בו האלהים בבית שני, כמה שאמר: +זכריה ב' י"ד+ "רני ושמחי בת ציון", כי כבר היה הענין האלהי מזומן לחול כאשר בתחלה אלו היו מסכימים כלם לשוב בנפש חפצה, אבל שבו מקצתם ונשארו רובם וגדוליהם בבבל רוצים בגלות ובעבודה שלא יפרדו ממשכנותיהם ועניניהם, ושם על זה אמר שלמה: +שיר השירים ה' ב'+ "אני ישנה ולבי ער", כנה הגלות בשינה והלב הער התמדת הנבואה ביניהם. "קול דודי דופק", קריאת האלהים לשוב. "שראשי נמלא טל", על השכינה שיצאה מצללי המקדש, ומה שאמר: "פשטתי את כתנתי", על עצלותם לשוב. "דודי שלח ידו מן החור", על עזרא שהיה פוצר בהם ונחמיה והנביאים, עד שהודו קצתם לשוב הודאה בלתי גמורה, ונתן להם כמצפון לבם, ובאו הענינים מקוצרים מפני קצורם, כי הענין האלהי איננו חל על האיש אלא כפי הזדמנותו לו אם מעט מעט ואם הרבה הרבה. ואילו היינו מזדמנים לקראת אלהי אבותינו בלבב שלם ובנפש חפצה, היינו פוגעים ממנו מה שפגעו אבותינו במצרים. ואין דבורנו: השתחוו להר קדשו, והשתחוו להדום רגליו, והמחזיר שכינתו לציון וזולת זה, אלא כצפצוף הזרזיר, שאין אנחנו חושבים על מה שנאמר בזה וזולתו, כאשר אמרת מלך כוזר.

7. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף יח עמוד ב
צום העשירי - זה עשרה בטבת, שבו סמך מלך בבל על ירושלים, שנאמר +יחזקאל כד+ ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר. בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים. ואמאי קרי ליה עשירי - עשירי לחדשים. והלא היה ראוי זה לכתוב ראשון. ולמה נכתב כאן - כדי להסדיר חדשים כתיקנן. ואני איני אומר כן, אלא: **צום העשירי - זה חמשה בטבת שבו באת שמועה לגולה שהוכתה העיר, שנאמר +יחזקאל לג+ ויהי בשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלים לאמר הכתה העיר,** ועשו יום שמועה כיום שריפה. ונראין דברי מדברין, שאני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, והוא אומר על ראשון אחרון, ועל אחרון ראשון. אלא שהוא מונה לסדר חדשים, ואני מונה לסדר פורעניות.